

ברכבת החתומה

קטרין מרידייל מיטיבה לשבץ ב"לנין ברכבת" את פרשת הנסיעה הגורלית של המהפכן ובני לווייתו הבולשביקים בהקשר היסטורי רחב • התוצאה עשירה ופוקחת עיניים

ביקורת | אריאל בולשטיין

פיזית של הגורמים המהפכניים לבירת רוסיה. היו גם מיליונים של כסף גרמני, שהועברו בנתיבים שונים מזרחה כדי לממן את עקירתה של רוסיה ממחנה המדינות שלוחמות בגרמניה.

אחד הסיפורים המדהימים שכלולים בספר חושף את הניסיון של לנין להצטייד גם בברכתן של בע"לות הברית של רוסיה למלחמה. "בבוקר שלפני צאתו לדרך הוא עשה ניסיון אחרון וטלפן לשגרירות ארה"ב בברן", מגלה מרידייל. "הבחור שהרים את השפופרת הכיר את שמו של המתקשר, אבל היום הוא יום ראשון של פסחא, והוא היה בדרך למשחק טניס. 'נסה שוב ביום שני', הוא המליץ ללנין ושכח מכל הפרשה. ברבות הימים הפך הפקיד, ששמו היה אלן דולס, לאחד המנהלים המשפיעים של ה-CIA, ובמשך שנים היה מספר את הסיפור הזה למגויסים חדשים".

הכמות והמגוון של המקורות שבהם נעזרה מרידייל לצורך מחקרה מרשימים מאוד. דיווחי השגרירים המערביים ברוסיה עוזרים לה להבין את הלכי הרוח במרקי המהפכה, וגם את יכולתם המוגבלת של הנציגים הזרים להפנים את עוצמת השינויים המתרחשים לנגד עיניהם. הזיכרונות שהשאירו חלק משותפיו של לנין למסע מאפשרים הצצה ליחסים שפ"רחו או קמלו ברכבת החתומה. על אף הלהט האידיאולוגי, לא רק הדבק הרעיוני חיבר והפריד ביניהם – האהבות והשנאות לא היו זרות למהפכנים, ולא אחת התערבבו אלה באלה עד שלא ניתן היה להפריד אותן. למשל, לנין ואשתו נד'דה קרופסקאיה בתא הראשון בקדמת הקרון, ואינסה ארמנד, המאהבת של לנין, בתא השני; הזוג זינובייב עם ילדם סטפן בתא השלישי, ואילו שרה רביץ, אשתו הראשונה של החבר זינובייב (רדרמיסלסקי), גם היא בתא השני.

בפרק "חברים לדרך" המחברת מתחקה אחרי קורותיהם של אחדים משותפיו של לנין לרכבת, גם כאלה

שלא ממש נסעו בה אלא הסתפקו בצפייה בה מרחוק או דימו את עצמם לשחקני שח המתמרגים אחרים אל נתיב המהפכה. כמעט כולם נידונו להתאכזב וליפול. נפילת הגרמנים באה מוקדם מכולן; הם תכננו לנצל את לנין רק עד קריסת הצבא הרוסי, אבל לא הבינו עם מי יש להם עסק. התעמולה המהפכנית ניצתה במהרה גם בגרמניה, והקיסרות הגרמנית סיימה את תפקידה ההיסטורי. "עם זאת, הסבל הרב ביותר נגרם לחברה של לנין בא ממנה", אומרת מרידייל ואמירתה תקפה הן ביחס לרוסיה כולה, והן ביחס לשותפיו של לנין. רק מיעוט טם מתו במיטתם. שום דבר שהתנסו בו מידי משטרת הצאר לא התקרב לטיפול הסאדיסטי במי שראו את עצמם גיבורי המהפכה. אחדים מנוסעי הרכבת החתומה הושלכו למולך עוד בימיו של לנין, אחרים הוצאו להורג בפקודת סטלין, ממשיכו.

קטרין מרידייל / לנין ברכבת; מאנגלית: יפתח בריל, מאגנס, 251 עמ'

9 באפריל 1917, קבוצה של כמה עשרות בני אדם מרוגשים, רובם מבוגרים ולצידם כמה ילדים, מתאספת ב"צרינגר-הוף", בית מלון שבכיכר לפני תחנת הרכבת המרכזית של ציריך. הם משוחחים ביניהם ברוסית, אף שעבור רבים מהם זאת אינה שפת האם, ומחזיקים בידיהם מזוודות וסלים עם צידה. במלון מחכה להם ארוחת צהריים, ולאחריה יעברו כולם לרציף, וממנו לקרון רכבת – לנסיעה שעתידיה לשנות את גורל מדינתם הרחוקה, ואת גורל העולם כולו.

מה היה קורה אילו לקבוצת מהפכנים בהנהגת ולידימיר לנין לא היה מתאפשר לצאת באותו יום אביבי ממקום גלותם בשווייץ הניטרלית אל רוסיה, שהשתחררה זה עתה משלטון מלוכני וקיוותה לבנות עתיד של רפובליקה דמוקרטית? מה היה קורה אילו גרמניה, שדרכה עבר מסלול הנסיעה האפשרי היחיד, לא היתה מסכימה לעזור לאזרחי אויב לחלוף בשטחה? מה היה קורה אילו לנין וחבורתו לא היו פותחים בפעילות קרחתנית לארגון ההפיכה שתעלה אותם לשיטון? נהוג לומר שההיסטוריה אינה מכירה במילה "אילו", אבל למקרא הספר "לנין ברכבת" פרי עטה של ההיסטוריונית קטרין מרידייל, השאלות האלה – ורבות אחרות – צפות מעצמן.

מרידייל, מרצה באוניברסיטת קיימברידג' ומומחית לתולדות רוסיה ובריה"מ, מיטיבה לשבץ את פרשת הנסיעה של לנין ובני לווייתו הבולשביקים בהקשר היסטורי רחב, המשרטט את ההתרחשויות והאינטרסים של שלל צדדים מעורבים, החל מהמהפכנים עצמם ועד לשחקנים ראשיים בפוליטיקה הבינלאומית של התקופה. היא מסבירה כיצד האינטרס הגרמני בערעור יציבות רוסיה, אויבתה במלחמה, הוביל אותה לחבק את מי שביקש להצית את אש המהפכה באירופה כולה.

מרידייל מציינת שהגרמנים "עשו שמיניות באוויר כדי לסייע לקבוצה שראשיה היו בעיניהם פושעים נאלחים". הבולשביקים תכננו לקעקע את המדינה הרוסית, והגרמנים ראו בשליחתם חזרה לרוסיה זריקת חומר בעירה רב למרודה שממילא החלה לדלוק. ההימור שהבטיח לשתק את הענק הרוסי נראה כה קוסם, שביצמרת הגרמנית הוחלט להיעתר לדרישותיו של לנין ולהעניק לו ולקבוצתו מעבר בטוח לרוסיה.

לנין הבין שיריביו הפוליטיים ברוסיה יעשו מטעמים מן העובדה שהגרמנים מעניקים לחבורתו חופש מעבר, וירביקו לו תווית של סוכן זר. כדי לקדם את פני הרעה, ביקש לשוות למגעיו עם "האויב הגרמני", שנוהלו באמצעות מתווכים שונים, מראה של משא ומתן.

מרידייל מתארת באריכות את נוסח הפרשה שהתגבש, ואת ביטוי המעשי: קרון חתום, שבראשו העביר מנהיג הבולשביקים קו בגיר לבן כדי לסמן את הטייטוריה שלו, מעין שטח אקסטרטוריאלי שאינו כפוף לאיש מבחוץ. אבל הסייע הגרמני לא הסתכם בהבאה

